

»izgubljeni sins«, mestno gledališče, ljubljana

INDEKS KNJIGA

KRETANJA TV DRAMATURGIJE

Antologija TV drame 3, izdanje Televizije Beograd, 1975.

Treća knjiga Antologije televizijske drame koju je Beogradska televizija objavila kao specijalno izdanje, zamišljena je kao svojevrsni nastavak prve dve, objavljene 1969. godine, koje su imale za cilj da sačuvaaju od zaborava najbolje domaće tv drame, a da istovremeno budu dokumentat i podsetnik razvojnog puta domaće televizijske dramaturgije. Prve dve sveske, u kojima srećemo imena pisaca starije generacije kao što su Đorđe Lebović, Aleksandar Popović, Sveta Lučkić, Aleksandar Obrenović, Momčilo Milankov i druga, upućuju čitaoca ka jednom od najbitnijih činilaca televizijskog medija — ka elektronskoj tehnici snimanja kojoj su saobražene i drame. Razvojni put televizijske drame, dakle, umnogome je zavasio ne samo od novih izražajnih mogućnosti tv tehnike, već i od sposobnosti i umešnosti reditelja da najbolje iskoristi kreativne mogućnosti još uvek nesavršene kamere i miksete. Činjenica je da upravo u tim pionirskim godinama domaće televizije, drama dostiže svoje prve trenutke zrelosti i zavidan kvalitet uprkos ograničenjima koje sobom donosi studijski rad.

Treća knjiga Antologije, u kojoj se nalazi izbor drama izvedenih na Prvom programu između 1970 i 1975. godine, pokazuje put kojim je televizijska dramaturgija krenula. Nekada snimana isključivo u studiju, tv drama je prešla u eksterijere, ali je zadržala izvrsne osobine koje je još uvek distanciraju od filma. Promena tehnologije snimanja, istovremeno je predstavljala šansu za pojavu novih, mlađih televizijskih dramatičara, koji, oslobođeni ograničenja koja im studio nameće, u televizijsku dramu unose elemente filmskog i time vrše pomeranje u principima televizijske dramaturgije. Reč je, naime, o postepenom nestajanju psihološko-literarne tenzije na račun narativne. Film priča slikom, a elektronska kamera slikom i dijalogom. Zbog toga se u novoj televizijskoj dramaturgiji drame kao što su »Daleko je Australija« Bojane Andrić, »Čep

koji ne propušta vodu« Branka Reljića ili »Kraj nedelje« Ferenc Deaka, mogu označiti rodonačelnicima drame-filma, gde je dramatičnost u fabuli, strukturi i psihologiji primarna televizijskom, a kinestetičnost, ritam i montaža — filmskom mediju. Takođe, u Trećoj knjizi Antologije, uočljive su i druge promene televizijske dramaturgije, koje su još uvek u fazi ispitivanja i proveravanja u praksi. Tu, pre svega, mislim na širok dijamazon tema koje zalaze u različite oblasti života, na veristički tretman koji se često okreće feļjtonizmu i na druge odlike.

Od autora koji zasluđu pažnju, osim navedenih, spomenuo bih još Milana Sećerovića i Veroslava Rančića. Prvoga zbog izrazitih komedijografskih osobina, istaknutih u drami »Andira i Ljubica«, a potonjeg zbog sposobnosti da uobličii dramatične prizore borbe čoveka i stihije prirode u drami »Vode rastu odozdo«.

Urednik ove Antologije i autor predgovora, Vasilije Popović, iznosi nove podatke o načinu saradnje sa autorima. On utvrđuje da se veliki broj autora televizijskih drama, od kojih su neki zastupljeni i u ovoj knjizi, poslednjih godina regrutuje iz redova pisaca amatera, dakle iz redova neprofesionalnih pisaca i da se zbog toga i televizijska drama okreće problemima svakodnevnog, utilitarnog života. Ti autori nastoje da iziđu iz kruga građanskih tema i ambijenata, čime postižu autentičan izraz i približavaju televizijsku dramu etici društva, šire uzev. S druge, pak, strane, obiman repertoar televizije uvek će ostaviti mogućnost talentovanim autorima da ostvare svoje ambicije, ali i samom mediju da preispita svoje široke dijamazone izražajnosti.

Radomir Putnik

IZMEĐU PODUHVA TA I REALIZACIJE

Savremena književnost u Bosni i Hercegovini »Izraz«, novembar—decembar, 1974., XVIII, broj 11 — 12

Svjedoci smo vrijednih kulturno — umjetničkih akcija, što se u posljednje vrijeme organizovano preduzimaju na republičkom nivou u Bosni i Hercegovini, među kojima se svojom važnošću i istorijskom dalekosežnošću osobito ističu: priprema i održavanje Sabora kulture, postavka likovne izložbe: »Umjetnost Bosne i Hercegovine; 1945 — 1974«, kao i panorama: »Savremena književnost u Bosni i Hercegovini«, koju donosi renomirani sarajevski časopis za književnu i umjetničku kritiku — »Izraz«.

Naime, i prije ovog »projekta« redakcije »Izraza«, i ranije su činjeni pokušaji vrednovanja savremene bosansko — hercegovačke književnosti. Još 1949. godine pojavio se: »Zbornik savremene bosansko — hercegovačke proze«, a, zatim, slijede: »Izbor književnih radova 1941—1951«, te: »Svetlo i tamno«, knjiga Slavka Leovca u kojoj donosi pregled književnosti od 1918—1956, stvarane na bosansko-hercegovačkom području, kao i: »Panorama savremene bosansko-hercegovačke proze«, u izboru Malka Dizdara. Vuk Krmjević objavljuje: »Antologiju pripovjedača iz Bosne i Hercegovine«, Risto Trifković, pak: »Savremenu književnost u Bosni i Hercegovini«, a Novica Petković: »Tendencije u savremenoj književnosti Bosne i Hercegovine«. Nenad Radanović vrši izbor: »Poslijeratne pripovjetke u Bosni i Hercegovini«, dok Staniša Tutinjević piše ogled o bosanskim pripovjedačima, pod nazivom: »Radi svoga razgovora«, a Dragoljub Jelknić u knjizi: »Od danas do sutra« raspravlja o bosansko-hercegovačkoj poeziji. Objavljen je, takođe, i: »Simpozij o savremenoj književnosti Bosne i Hercegovine«, održan 1971. godine u Sarajevu.

Međutim, panorama poslijeratne bosansko-hercegovačke književnosti, i pored svih nužnih i subjektivnih manjkavosti, ima najambiciozniju koncepciju antologijskog preispitivanja književnog stvaranja na određenom geografskom području i za određeni

vremenski period. U dvobroju za novembar — decembar 1974. godine, »Izraz« predstavlja savremenu bosansko-hercegovačku poeziju i prozu, a: »zbog obimnosti materijala«, »dio o estetičkoj, historijskoknjiževnoj i kritičkoj misli«, od rata naovamo, najavljen je u dvobroju »Izraz« za april — maj 1975. Iako je ovaj poduhvat rađen na nivou Redakcije, napominje se da je poeziju uređio Kasim Prohić, na prozi je radio Radovan Vučković, a za planirani dio o književno-naučnoj građi, »zadužen« je, prevashodno, Juraj Martinović. Zastupljeno je 27 pjesnika, počev od Malka Dizdara, do Milana Nadića, i 14 prozajista; od Meše Selimovića, sve do Nedžada Ibrišimovića. Zastupljeni su, naravno, pisci prema kvalitetu i prisustvu u bosansko-hercegovačkom književnom životu, a nije pokretano pitanje: »ko sve pripada bosansko-hercegovačkoj književnosti«. O sporednijim piscima date su kraće opaske u središnjem dijelu dvobroja, naslovljenom »Izvanjac kao književni fenomen ili kako misliti kritički čin izdavanja« i u završnom tekstu: »O ostalim piscima«. Osjeća se veliko prisustvo mlađih pjesnika i kritičara, što može biti znak stasavanja zrelih početnika, ali i opasna mogućnost klanovskog forsiranja pojedinih autora, pod plaštom iznošenja poetike i odbira što ne plediraju na definitivni sud, premda se nameću kao određena valorizacija.

Jer, diskutabilno je da li je zbirka Marka Vešovića: »Nedelja«, kojoj se mora priznati izrazita gustina poetskog tkanja pjesama, takav datum i doprinos bosansko-hercegovačkoj poeziji, jer je karakteriše i knjiška, ishitrena hermetičnost, pa da najuspeliji dijelovi pjesničkih opusa Sukrije Pandže i Vladimira Čerkeza, budu umjetnički drugostepena pojava, tek uzgred pomenuta. Zatim, otvoreno je pitanje da li je ova panorama mogla biti proširena pjesničkim imenima Ise Kalača, Dragoljuba Jelknića, Krešimira Sege, dobitnika dviju značajnih jugoslavenskih nagrada, ili, nekim pjesničkim opusom najmlađih bosansko-hercegovačkih pjesnika, od Ranka Rišojevića, do Ružice Komar, pomenutih samo radi informacije, a: »od kojih su neki, možda, trebali da se nađu i u antologijskom izboru«, po mišljenju sastavljača ove antologije. Možda je i pjesničko djelo Ljubice Ostojić moglo umjetnički ravnopravno da se nađe uz ostvarenje Dare Sekulić i Mubere Pašić. Opravdanim se nameće i dilema da li proza Vojislava Lubarca, nosisi obilježje visoko-umjetničke, angažovane antikulacije. Ovi i drugi pisci dobiće, vjerovatno, adekvatniji tretman kada dođe: »srećni čas novog prevrednovanja«.

Veliki nedostatak pomenute panorame jeste potpuno prenebraganje postojanja i razvika dramske književnosti. Jer, Miodrag Zalica je ovdje predstavljen kao pjesnik, iako je značajniji njegov dramski rad od pjesničkog. Slavko Šantić se tretira kao pjesnik, iako je isto toliko značajan po svom radu na drami. O dramskom stvaralaštvu Miroslava Jančića, Derviša Sušića, Seda Fetahagića, Nedžada Ibrišimovića i Anđelka Vuletića, ili uopšte nema pomena, ili su istaknute samo najškrtije naučnice.

Čini se da bi ovaj poduhvat bio stvaralački i umjetnički cjelovitiji da je svakoj književnoj vrsti, značajnoj za poslijeratnu bosansko-hercegovačku književnost posvećen po jedan broj »Izraza«, u kome bi mogli da se nađu i reprezentativni pasusi iz djela predstavljenih pisaca.

Napokon, treba reći riječ — dvije i o stilskim osobenostima kritičkih tekstova, zastupljenih u navedenom dvobroju »Izraza«. Osnovna karakteristika ovih tekstova jeste analitičko-estetičko prosuđivanje ključnih koordinata pjesničkih i proznih opusa pojedinih pisaca, ali se rijetko susreće istorijski vrednosni sud, što je i razumljivo, pošto stvaralački usponi i eventualni preobražaji književno-umjetničke vokacije bosansko-hercegovačkih pisaca, sem Malka Dizdara i Brate Pavlovića, još uvijek i živo traju. Ima u ovoj polifonoj kritičkoj panorami, na kojoj je Uredištvu »Izraz«, upravo, i insistiralo, zrelih, prihvatljivih i zanimljivih procjena osobnosti i vrijednosti analiziranih djela,